

УПОРЕДНА АНАЛИЗА ПРЕВОДА БОЖАНСТВЕНЕ ЛИТУРГИЈЕ СВЕТОГ ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ НА СРПСКИ ЈЕЗИК

Љубица Ј. Петковић,
Универзитет у Београду,
Филолошки факултет
petkovic.lj.b@gmail.com

Апстракт: Циљ рада је приказати ујоредну језичку анализу сва четири превода божанствене Литургије Светог Јована Златоустог на српски језик, превода Светог Јустина Ђелићког, Светог Иринеја Бачког, професора Емилијана Чарнића и Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве за превод богослужбених текстова. У раду се анализирају ујоредна места ова четири превода божанствене Литургије у односу на грчки изворник на лексичком, семантичко-терминолошком, догматско-терминолошком, грамађичком, правописном и прагматичном плану.

Кључне речи: Литургија, превод, богослужбени језик, грчки језик, Анафора.

1. Превод богослужбених текстова

Богослужбени текстови захтевају интерлинеарно и буквално превођење, односно интерјезичко превођење са еквивалентним порукама без прилагођавања превода друштвено-културном контексту. Богослужбени превод неминовно мора да сачува садржај, поруку, облик и структуру свога предлошка, грчког изворника. Овакав принцип традуктологије јесте нормативан и општеприхваћен, јер се богослужбени текст и текст Светог Писма не може прилагођавати садржини новог културног контекста језика на који се преводи. Напротив, културолошки приступ превођењу библијског и богослужбених текстова говори о њиховом утицају на лексику и културу језика

на који се преводи. Српски православни социолект је тако заступљен у свакодневној комуникацији, што се посебно истиче на лексичком нивоу који садржи елементе богослужбеног језика. У прилог социолошкој заступљености богослужбеног језика сведоче постојеће лингвокултуролошке студије на више језика које истражују употребу литургијских фразеологизама, углавном именичких синтагми у свакодневном говору, подразумевајући да су лексеме из богослужбеног језика претрпеле семантичку трансформацију, јер се употребљавају у разним контекстима и конотацијама.

Утицај богослужбеног живота и нарочито Православне Цркве на свакодневни језички израз грчког народа је интензиван, претпоставља се више него у другим културама. Употреба ученог језика у богослужењу одиграла је и велику улогу у богаћењу самог грчког језика. Почев још од новозаветног периода, у грчком народу је постојала језичка дихотомија – диглосија, која представља вековни „проблем” грчког говорног подручја. По ослобођењу од Турака и стварању савремене грчке државе 1821. године, језик је „прочишћен” и добија назив *кашаревуса*. Катаревуса је у основи класични учени грчки језик и била је званични, стандардни књижевни језик у Грчкој до 1976. године, када је стандардизован народни језик – *димотики*. Катаревуса је остала званичан језик Грчке Православне Цркве, а њени свештенослужитељи користе древне литургијске текстове и служећи на истом језику настављају Предање Светих отаца, Светог Василија Великог и Светог Јована Златоустог, Светог апостола Јакова и Светог апостола Марка. Крајем XX и почетком XXI века спорадично се у грчким црквама служило и на савременом, говорном језику. Овај случај се интензивирао када је служење на новогрчком постала пракса у Митрополији Превезе и Никопоља, са благословом митрополита Мелетија (Каламараса), који је имао подршку у ставовима још двојице грчких митрополита. Због све учесталијих богослужења на новогрчком и полемике која се водила у црквеним, филолошким и лингвистичким научним круговима, поводом овог питања заседао је Свети Архијерејски Синод Грчке Православне Цркве 2010. године, којим је председавао архиепископ Јероним. У Одлуци Синода Грчке Православне Цркве, који се током 2010. године бавио питањем превода богослужбених текстова, образложено је да „сваки превод литургијских текстова може да створи проблеме у јединству Цркве”¹, па

¹ Свети Архијерејски Синод Грчке Православне Цркве, „Објава за медије од 14. априла 2010.”, https://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/holysynod.asp?id=1187&what_sub=d_tyrou (преузето 21. 06. 2023).

је назначеном одлуком до даљег стављена тачка на питање употребе превода Светих Литургија на новогрчки, а митрополит Мелетије је прихватио поменуту одлуку Синода Грчке Православне Цркве.

Иницијативу да се богослужбени текстови преводе, митрополит Нафпактоса Јеротеј (Влахос) назива *синхронизацијом* и уподобљавањем савременом свету, износећи тврђење да је народни језик и свакодневна комуникација страна језику богослужбених текстова, јер текст божанствене Литургије не треба у потпуности заменити преводима, зато што „речи прелазећи са једног језика на други значајно губе своје семантичко значење”². Речи и фразе богослужбеног језика имају снажну духовну, умну и тајанствену тежину, коју је тешко пренети на други језички идиом и сачувати њихову живоносну снагу. Ови свето-тајински елементи у преводу на савремени језик могу бити тривијализовани, због чега се митрополит Јеротеј аргументовано противио синхронизацији богослужбеног текста, истичући да литургијски језик може помоћи народу да побољша и оплемени свој писмени и говорни језик. Поврх свега, ова констатација стоји у сагласности са одговарајућим становиштем блаженопочившег епископа будимског Данила (Крстића): „Стандардизација језика треба да има за свој идеал најузвишенији домет говора – литургијски језик. Ту се човек, као литург у словесности најприсније приближава Логосу, као Смислу свих ствари.”³

1. 1. Проблематика и специфичности превођења богослужбених текстова

При превођењу богослужбеног текста, преводилац би требало да поседује неколико компетенција, као и да се придржава одређених преводилачких постулата. Најпре, језичка компетенција, односно филолошко образовање је предуслов и оно подразумева високо знање језика оригиналног текста и језика на који се преводи.⁴ Такође, преводилац мора да консултује сва критичка издања текста, да разуме проблематику превођења богослужбеног текста и понуди адекватна преводилачка решења. На крају, богословска стручност преводиоца, високо православно богословско образовање и духовност су од суштинског значаја, јер се захтева и поимање духовне поруке

² Γερόθεος Βλάχος, „Σεβασμός στη Θεία Λειτουργία”, Митрополија Нафпактоса и Влахија, <https://www.parembasis.gr/index.php/el/menu-teyxos-168/1202-2010-168-17> (преузето 12. 09. 2018).

³ Данило Крстић, *У њочешку беше Смисао* (Београд: Православна мисао, 1996), 189.

⁴ Емилијан Чарнић, „Традиционални и нетрадиционални фактори у превођењу Светог Писма”, *Бојословље* 31, 1 (1972): 40, 41.

текстова молитви. У противном, његов превод ће бити богословски мањкав и лишен духа.⁵ Преводилац богослужбеног текста требало би да одлично зна црквено појање, јер богослужбени текст обилује средствима поетског изражавања и ритма.

Преподобни архимандрит Јустин (Поповић) и Емилијан Чарнић написали су и одбранили своје докторске дисертације на грчком језику, а професор Емилијан Чарнић, пошто је завршио студије класичних наука, предавао је грчки језик на Богословском факултету Српске Православне Цркве у Београду. Свети владика Иринеј (Ћирић) је у Бечу одбранио дисертацију из области семитских језика, а познато је да је владао јеврејским, арамејским, грчким, немачким и мађарским језиком.⁶

1. 2. Историјат превода текстова Светих Литургија на савремени српски језик

Први преводилац интегралног текста Литургије Светог Јована Златоустог био је тадашњи јеромонах Јустин Поповић⁷, а који је годину дана пре упокојења, као духовник манастира Ђелије и некадашњи професор Богословског факултета у Београду, објавио своје преводе све три божанствене Литургије⁸ на говорни народни језик. Тада је објављен његов кориговани превод Литургије Светог Јована Златоустог, превод Литургије Светог Василија Великог и Литургије Пређеосвећених Дарова који садржи превод молитви после причешћа, преводе отпуста на Господње празнике и превод кратког месецослова. Преподобни Јустин је своје преводе практично примењивао у богослужењу. Више од пола века активно је користио српски говорни језик у богослужењу, а велики број свештенства је касније под његовим духовним руковођењем почео служити на српском језику не само Литургију, него и вршити Свете тајне и молитвословља. У Поговору поменутог издања превода трију Литургија⁹, архимандрит Јустин изнео је догматски смисао Литургије и образложио свој преводилачки рад, чији је циљ да омогући не само свештенству, него и народу да

⁵ Димитрије Калезић, „Народни језик у цркви”, *Богословље* 61, 2 (1987): 125.

⁶ Сава Вуковић, *Српски јерарси од девештог до двадесетог века* (Крагујевац: Каленић, 1996), 199.

⁷ *Божанствена литургија Светиога оца нашега Јована Златоуста* (Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1922).

⁸ *Божанствене литургије* (Београд: манастир Ђелије, 1978).

⁹ Јустин Поповић, „О овом преводу Светих литургија”, *Божанствене литургије* (Београд: манастир Ђелије, 1978), 223–232.

дође у непосредни додир са смислом Свете Литургије и да активно учествује у њој.¹⁰ Из поговора сазнајемо да је Преподобни Јустин у раду користио тада све расположиве преводе Литургија на савремене језике и упоређивао и проверавао тачност превода, али и критичке текстове *Трију литургија* Панајотиса Трембеласа, приређених на основу 80 рукописа. Такође, Свети Јустин је тим поводом упоређивао више издања текстова Литургија на грчком и црквенословенском језику, као и србуљске преводе.

Први који је започео превод богослужбених текстова на српски савремени језик јесте Свети владика Иринеј (Ћирић) који је објављивао своје преводе у *Бојословском гласнику*, почев од 1907. године. Преводио је одређене одељке из Светог Писма који су саставни делови богослужења. Две деценије после превода Преподобног Јустина, епископ бачки др Иринеј Ћирић превео је Празничне службе Свете Педесетнице, које је публиковао 1942. године.¹¹ Податак о томе да је епископ бачки др Иринеј Ћирић понекад служио на савременом српском језику наводи митрополит Дамаскин Грданички¹². У његовом раду се, између осталог, анализира превод божанствене Литургије Светог Јована Златоустог који је објављен у служби у *Недељу Свете Педесетнице*. Почетком друге деценије XX века, владика Иринеј био је члан Комисије за превод Светог Писма на српски језик. Сви преводи Светог епископа Иринеја (Ћирића) садрже критички апарат, пропратне напомене и упоредна места превода из Светог Писма.

Професору протођакону др Емилијану Чарнићу, као дипломираном теологу и класичном филологу, превођење богословских списа било је ужа струка. Преводилачке подухвате и ревизије Вуковог превода Новог Завета од стране више професора и свештенослужитеља, као и њихова издања детаљно је изложио професор Емилијан Чарнић у свом критичком осврту на досадашње српске преводе¹³. У издању божанствене Литургије Светог Јована Златоустог у преводу професора Емилијана Чарнића нема предговора и поговора као у остала два превода која се овде пореде, али је он образложио свој преводилачки напор, језик и стил у објављеним научним радовима и у предговору превода Новог Завета. Његове напомене у издању превода Литургије

¹⁰ Исто, 229.

¹¹ *Недеља светје Педесетнице. Празничне службе* (Ујвидек, 1942).

¹² Дамаскин Грданички, „О употреби Српског језика у нашем богослужењу”, *Гласник Српске православне цркве* (1963): 264.

¹³ Емилијан Чарнић, „Традиционални и нетрадиционални фактори у превођењу Светог Писма”, *Бојословље* 16, 1-2 (1972): 31–41.

чини речник мање познатих речи.¹⁴ С тим у вези, треба истаћи и да је професор Емилијан Чарнић превео са руског језика једну значајну књигу, упућену верницима за разумевање православног богослужења, аутора Николаја Гогоља под називом *Размајтрање божанствене Лишурџије* (Крагујевац, 1981). Чарнићев модеран и прецизнији израз и разлог из ког се одлучује за овакав вид превођења може се сагледати у његовом раду, објављеном у часопису *Бојословље*¹⁵, о чему ће такође на другом месту подвући: „Приликом превођења трудио сам се да оригинални текст оживим на српском језику тражећи тачан израз и додајући по неку реч, која се сигурно подразумева – ради што потпунијег и јаснијег смисла – у нади да ће превод корисно послужити сваком читаоцу ове најчитаније књиге.”¹⁶

Податак о предлошцима који су коришћени приликом превода који се пореде у раду сазнајемо из Поговора превода Литургија Светог Јустина Ћелијског¹⁷ и Поговора¹⁸ превода Службе свете Педесетнице Светог Иринеја Бачког. Издања превода Преподобног Јустина Новог и Светог владике Иринеја садрже напомене и објашњења ради бољег разумевања превода и издања Светих Литургија на српском, док је превод професора Емилијана Чарнића издат као *Чин Свешћене и Божанствене Лишурџије Светиој Јована Златоустој*, у форми одговарања на Светој Литургији.

Грчки изворници које су користили – служебници у издању Светог Архијерејског Синода Грчке Православне Цркве заснивају се на *Барберинском кодексу 336*¹⁹, најстаријем сачуваном рукопису свих трију Литургија: Литургије Светог Василија Великог, Литургије Светог Јована Златоустог и Литургије Пређеосвећених Дарова, а који такође садржи чинопоследовања Светих тајни и молитвословља. Овај најстарији цариградски Евхологион датира с краја VIII века, док се централна евхаристијска молитва или Анафора Светог Јована Златоустог састоји из низа молитви за које се, по Предању, сматра да су предате од стране Светог Јована Златоуста као архиепископа цари-

¹⁴ *Чин свешћене и божанствене Лишурџије светиој Јована Златоустој* (Српска православна епархија западноевропска: Диселдорф, 1976), 87–95.

¹⁵ Емилијан Чарнић, „Традиционални и нетрадиционални фактори у превођењу Светог Писма”, *Бојословље* 31, 1 (1972): 31.

¹⁶ Емилијан Чарнић, „Предговор” у *Нови Завеш* (Библијско друштво: Београд, 1973), 2.

¹⁷ *Божанствене лишурџије* (Београд, 1978), 223–232.

¹⁸ *Негеља светије Педесетнице. Празничне службе* (Ујвидек, 1942), 406.

¹⁹ *Eucologio Barberini gr. 336*, ed. by Stefano Parenti and Elena Velkovska (C.L.V. – Edizione Liturgiche, Roma 1995), Дигитална ватиканска библиотека https://digi.vatlib.it/view/MSS_Barb.gr.336 (приступљено 12. 09. 2018).

градског. Органска веза између Златоустове Литургије, богословља и беседништва показује да је код Светитеља богословље извирано из богослужења, а његово проповедништво представљало разоткривање личног молитвеног искуства.²⁰ *Барберински кодекс 336* и други веома древни рукописи Литургија не садрже рубрике или упутства за свештенослужитеље, него су дате само молитве и остављено је свештенослужитељима да, по живом усменом Предању, бивајући руковођени Духом Светим, служе божанствену Литургију²¹, што се исто односи и на најстарије словенске служебнике. Следствено, могло би се рећи да што је служебник старији, исти садржи све мањи број упутстава свештенослужитељима, а што се односи и на старе грчке и словенске служебнике, за разлику од новијих издања.

Осим тога, треба нагласити да је тешко утврдити континуирано црквено-текстуално предање богослужбених текстова на грчком и словенском језику. Професор Предраг Пипер износи претпоставку да је прва Света Литургија на словенском језику служена на Васкрс, 864. године у престоници Велике Моравске.²² Истовремено, не постоји реконструисан критички текст превода на словенски из овог периода, док је најстарији сачувани комплетан служебник на словенском *Хушински служебник* с краја XII и почетка XIII века. Својеобразност превода литургијског текста је условљена чињеницом да је такав текст увек жив и мења се, при чему протојереј Михаил Орлов сматра да је то главни разлог због кога не постоји јединствено критичко издање пропраћено филолошким, али и богословским коментарима, истичући: „Како, у ствари, можемо применити шаблонске мртве оквири на живи текст који се не уклапа у ове оквири?“²³ Структурално посматрано, Анафора је суштински остала непромењена још од апостолских времена, а богослужбени текст није био записиван, иако је у то време требало да поседује извесну унутрашњу форму, јер је тада био записан у уму свештенослужитеља, а живео је на уснама свих верних пред којима свештеник ништа није произносио тихо. Поврх свега, грчки литургијски текст карактеришу три особине, од којих је једна одређена унутрашњом суштином

²⁰ Амфилохије Радовић, „Порекло Златоустове Литургије“, *Теолошки поједи* 4, 7 (1974): 281–282.

²¹ *Христос – Нова Пасха*: Божанствена Литургија, прир. владика Атанасије (Београд: Света Гора Атонска: Манастир Хиландар; Никшић: Манастир Острог; Требиње: Манастир Тврдош, 2007), 235.

²² Предраг Пипер, „Када је први пут служена литургија на словенском језику?“, *Зборник Мајнице српске за славистику* 76 (2009): 7–21.

²³ Михаил И. Орлов, *Литургија святоїо Василия Великоїо* (Санкт Петербургъ: Синодальная типографія, 1909), 4.

и чини текст *sui generis*, друга је одређена композицијом, а трећа рукописним наслеђем.²⁴

Свети Архијерејски Сабор Српске Православне Цркве је 1964. године донео одлуку да се *Молитва Господња* и *Символ вере* могу произносити на Светим Литургијама на српском језику, а 1967. да се *Апокалипсис* и *Јеванђеље* изговарају на српском, па се управо од тада почињу издавати необавезујући преводи за богослужбену употребу. Неколико година после формирања Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве за превод Светог Писма, осамдесетих година XX века, формирана је Комисија Светог Архијерејског Синода наше помесне Цркве за превод богослужбених текстова. Председник Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве за превод богослужбених текстова био је тадашњи епископ рашко-призренски Павле (Стојчевић), а чланови комисије били су: епископ марчански Данило (Крстић), јеромонах Атанасије (Јевтић), јеромонах Амфилохије (Радовић), јеромонах Иринеј (Буловић), протођакон Прибислав Симић, ђакон Радомир Ракић, професор Драган Милин и Богољуб Ђирковић, библиотекар Патријаршијске библиотеке и професор црквенословенског језика. Редиговани превод Комисије јесте у основи прво издање превода Литургије Светог Јована Златоустог Преподобног Јустина Ђелијског из 1922. године. У преводу Комисије Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве на челу са блаженопочившим патријархом Павлом, издат је први званични Службеник Светог Архијерејског Синода наше Цркве на српском језику 1986. године, који је коришћен за упоредну анализу превода у овом раду.

2, Упоредна анализа превода Литургије Светог Јована Златоустог са грчким изворником

Четири превода Литургије Светог Јована Златоустог на српски језик, који се у раду хронолошки пореде, иако су настали и објављени у значајним временским дистанцама током једног столећа, у великој мери се разликују по стилу и језику. Пример разликовања превода изражен је у свршетку *Молитиве Господње*:

²⁴ *Исхо*, 4.

грчки изворник:	превод Светог Јустина (Поповића):	превод Светог Иринеја (Ђирића):	превод Емилијана Чарнића:	превод Комисије:
ἀπὸ τοῦ πονηροῦ	од нечастивога	од опакога	од зла	од злога

Код најучесталијег завршетка јектенија *Κύριε, ἐλέησον*, превод Светог Јустина који је усвојила и Комисија гласи *Господе, њомилиј*; Свети владика Иринеј преводи *Господи њомилиј*, а професор Емилијан Чарнић преводи *Господе смилуј се*. У самој сржи Анафоре, при такозваном уздизању Светих Дарова, Комисија Светог Архијерејског Синода за превод богослужбених текстова је интервенисала значајним, семантички адекватнијим преводилачким решењем, односно дистинкцијом између узрочног значења једног предлога и значења циља. Комисија је превела узрочни предлог са акузативом *κατὰ*²⁵ *πάντα* предлогом који показује повод, узрок нечему – *збој свеіа*, уместо предлога – *ради* којим се исказује намера, циљ или намена и који користе сва тројица преводилаца, а који одговара предлогу *διὰ*²⁶ *πάντα* у наставку возгласа, и преводи се циљано предлогом *за све* (*ради свеіа*). Једино се у преводу Комисије прави дистинкција и имамо два предлога различитог значења, узрочни и циљни предлог, за разлику од других превода где су употребљена два предлога истог значења циља или намене. Произношењу овог возгласа претходи молитва анамнезе где се спомиње Страдање Спаситеља на крсту, Погреб, Васкрсење, Вознесење и Седење десно од Оца и Други Христов долазак. Превод на овом месту текста Анафоре – узношења је од суштинског значаја, јер се узрочно преведено *збој свеіа и за све* (црквенословенски - w всѣхъ и за всл) управо односи на све што је споменуто у претходној молитви благодарења Господу за сва Његова дела из домостроја спасења и разликује се од превода у молитви анамнезе где је у сва три превода, осим превода Светог владике Иринеја преведено са предлогом *ради* који означава циљ и намену:

²⁵ Атанасије Јевтић, „О обнови литургијског живота, а не промени или реформи Литургије”, *Православље* 968 (2012): 18–26. Аутор у овом чланку, ослањајући се на црквенословенски текст, наводи буквалан превод овог дела возгласа „по свему (или: о свему) и за све”.

²⁶ Предлози *εκ, διά*, али и предлог *κατὰ* се вишезначно тумаче. Разликовање ових предлога у грчком језику, који имају важну апологетску и полемичку функцију, али и њихову детаљну терминолошку дистинкцију, образложио је Свети Григорије Палама у *Ајодикѡνικим сѡисима* у одговору *Две речи о исхођењу Светиој Духа или Против Лаїшина*, када је објаснио *Filioque* и његове последице. *Исјоведанје ѡраве вере* Светога митрополита ефеског Марка Евгеника, које је изложио у Фиренци на сабору са Латинима детаљно разрешава ово догматско језичко питање, чији је текст у преводу на српски објавио блаженопочивши владика Атанасије (Јевтић) (Атанасије Јевтић, *Живо ѡреданје у Цркви* (Врњачка Бања: Братство Светог Симеона Мироточивог, 1998), 318–324).

Молитва Анафоре:

грчки изворник: Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριήμερου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας.

превод Светог Јустина (Поповића): Сећајући се дакле ове спасоносне заповести и свега што се *нас ради* збило: крста, гроба, тридневног васкрсења, узласка на небеса, седања с десне стране, и другог и славног доласка.

превод Светог Иринеја (Ђирића): Сећајући се, дакле, те спасоносне заповести и свега што се десило *за нас*: крста, гроба, тродневнога ускрса, одласка горе на небеса, седења с десне стране, другога и славнога опет доласка.

превод Емилијана Чарнића: Сећајући се сада ове спасоносне заповести и свега што се догодило *ради нас*: крста, гроба, васкрсења трећег дана, вазнесења на небо, седења са десне стране, другог и славног доласка.

Превод Комисије: Сећајући се дакле ове спасоносне заповести и свега што се *нас ради* збило: крста, гроба, тридневнога васкрсења, узласка на небеса, седања с десне стране, и другог и славног доласка.

ВОЗГЛАС:

грчки изворник:	превод Светог Јустина (Поповића):	превод Светог Иринеја (Ђирића):	превод Емилијана Чарнића:	превод Комисије:
Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέροντες κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα. ²⁷	Твоје од твојих Теби приносећи <i>ради свих и за све.</i>	Твоје од твојих теби приносимо <i>за све и свеῖα ради.</i>	Твоје (дарове) од твојих (дарова) теби приносимо <i>за све и ради свеῖα.</i>	Твоје од твојих Теби приносећи <i>због свеῖа и за све.</i>

²⁷ У преводу божанствене Литургије Светог Јована Златоустог митрополита сервиско-козанијског Дионисија на новогрчки језик, при завршетку возгласа последње молитве такозваног уздизања, предлог *κατὰ* је употребљен у временском значењу: грч.

Разматрана реченица из Анафоре је од изузетног богословског, али и филолошког значаја, због интерпретативних проблема које она представља. Тако у најстаријем *Барберинском кодексу 336*²⁸ и другим старим рукописима Литургије Светог Јована Златоустог, али и у неколико новијих служебника стоји партицип презента актива у номинативу множине од глагола *προσφέρω* – *προσφέροντες* (приносећи) и на црквенословенском *приносаще*, док је у неким служебницима написан глагол у првом лицу множине презента – *προσφέρομεν* (приносимо). Стога од коришћеног грчког предлошка зависи да ли се преводи партиципом, као код превода Преподобног Јустина, или презентом као код превода Светог Иринеја и професора Емилијана Чарнића. О овој литургијској недоумици и граматичкој морфолошкој неподударности, партиципу који изражава јединство и дијалошку форму Анафоре, писали су литургичари Панајотис Трембелас и Јован Фундулис.²⁹

У преводилачком раду Светог владике Иринеја приметна је употреба уобичајених речи из народног говора, односно уочава се употреба речи из говорног српског језика и разговорни стил: *Χόρευε νῦν* преводи са *Итрај сада* (Ликуј сада); и други примери: *οἰῆρι*, *μεῖσιν*, *ἴροшња*, *уведе*, *вичу*, *лейоше* *веље*, *недокучљива*, и тако даље. У преводу Светог владике Иринеја најучесталија примедба јесте да овај преводилац речи *Δεσπότης* и *Δεσποίνῃ* преводи *Господар* и *Госпођа* које у српском језику имају друго значење, док *σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν* преводи глаголом *слаῃи* – *славу шаљемо шѣди*, иако поменути глагол има пренесено значење и на овом месту је примереније применити глагол *уносишѣи*. Најочигледнији пример срећемо у Проскомидији, где је у грчком изворнику императив једнозначног глагола *ἡρῳω-ваῃи* (θύω):

κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα новогрч. *σὲ κάθε καιρὸ καὶ γιὰ ὅλες τὶς ἐπερσεῖες* – *за свагда* и *за сва доброчинсῳва*. Новогрчки предлог *κατὰ* има само временско и месно значење, осим у петрифицираним фразама, иако је овај предлог у старогрчком језику био вишезначан, а његово узрочно значење се изгубило у савременом грчком језику. Овакво разумевање завршетка возгласа проналазимо и у тумачењу Литургије јеромонаха Григорија Светогорца: „Приносећи Господу оно што је Његово, благодаримо Му захваљујући *свагда* и за све. Благодаримо Му на сваком месту, и у свако време, за свако Његово доброчинство” (Аверкије Таушев и Григорије Светогорац, *Блајословено Царсῳво Оца, Сина и Свеῃоῃ Духа* (Београд: Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, 2007), 625).

²⁸ *Eucologio Barberini gr. 336*, ed. by Stefano Parenti and Elena Velkovska (C.L.V. – Edizione Liturgiche, Roma 1995), Дигитална ватиканска библиотека https://digi.vatlib.it/view/MSS_Barb.gr.336 (приступљено 12. 09. 2018).

²⁹ Павле, српски патријарх, *Да нам буду јаснија нека ѿишања наше вере III* (Београд: Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2008), 193.

грчки изворник:	превод Св. Јустина (Поповића): Жртвуј, владико;	превод Св. Иринеја (Ђирића): <i>Закољи, ѿсѣодару.</i>	превод Емилијана Чарнића: Жртвуј, владико;	превод Комисије: Жртвуј, владико;
σαρκί	Телу	<i>месу</i>	телу	телу

Превод Светог Јустина синтаксички подражава црквенословенски богослужбени језик, те задржава црквенословенске изразе који су у употреби и у говорном језику. Преподобни Јустин Ђелијски је више од пола века служио на српском говорном језику. Професор Емилијан Чарнић различито распоређује језичке елементе, то јест често мења редослед речи у односу на грчки изворник, а што је у много мањој мери приметно у преводу Светог владике Иринеја. Наспрам других превода, текст професора Емилијана Чарнића лексички и синтаксички је ослобођен од свега што би отежало разумевање текста. Он је сматрао да језик богослужења треба свако да разуме, као и да то треба да буде савремени језик, наглашавајући: „Језик превода треба да буде једноставан, чист, без извештачених кованица, да одражава језик божанског Учитеља који је тако говорио.”³⁰

Док Свети Јустин користи калкове у преводу, што ће рећи дословно преводи реч нпр. *φιλάνθρωπος*, његово преводилачко решење преузима и Комисија – придев *Човекољубив*, Свети владика Иринеј преводи именицом *Човекољубац*, док Емилијан Чарнић преводи односном зависном реченицом – *онај који воли човека*. Професор Емилијан Чарнић, у највећој мери, а потом и Свети владика Иринеј, партиципе и сложенице из грчког изворника преводом односним зависним реченицама које су у служби субјекта, предиката, објекта или апозиције. Чарнић преводи партиципе перфектом, за разлику од превода Преподобног Јустина. Грчки партицип се у тексту употребљава предикативно, атрибутивно и адвербијално. На примеру номинатива множине мушког рода, партиципа аориста актива од глагола *μνημονεύω* – *μνημονεύσαντες* у преводу Светог владике Иринеја и професора Емилијана, у проздама је прошлим временом преведено *сетимо се*, док је у преводу Преподобног Јустина, који је Комисија усвојила, преведено са *поменувши*. Граматички посматрано, грчки партиципи, који су учестали у грчком изворнику, имају најчешће синтаксичку улогу предиката и за њих не постоји адекватан еквивалент у српском

³⁰ Емилијан Чарнић, „Какав језик у Цркви”, *Православље* 263 (1978): 10.

језику, јер наш језик познаје само промењиве безличне глаголске предеве, активне и пасивне, за разлику од руских *ѵричастїя*.

грчки изворник: Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες	превод Св. Јустина (Поповића): Поменувши све Свете	превод Св. Иринеја (Ђирића): <i>Свих Свѣтих</i> <i>сеѣшимо се</i>	превод Емилијана Чарнића: <i>Сеѣшимо се свих</i> <i>Свѣтих</i>	превод Комисије: Поменувши све Свете
---	--	---	--	---

μνημονεύσαντες... ἀειπαρθένου	<i>Помињући...</i> Приснодјеву	<i>Сеѣшимо се...</i> <i>увек девојке</i>	<i>Сѣомињући...</i> увек Дјеву	<i>Поменувши...</i> Приснодјеву
----------------------------------	-----------------------------------	---	-----------------------------------	------------------------------------

Са данашње тачке гледишта стил Светог владике Иринеја делује у извесном смислу архаично, док у мањој мери користи и црквенословенизме – на пример *ѵросимо*, а у својим пропратним напоменама текста превода упућује на новозаветни текст и друга преводилачка решења. Могуће је закључити и да су преводиоци доследни у својим преводима у погледу изабране лексике, али не увек. Примера ради, код професора Чарнића се среће – *молба*, а код Светог Јустина – *молишва*, и тако даље. Преводе разликује и избор речи који се односи на семантичке финесе. Свети владика Иринеј преводи *ἀγαθός* – *добри* уместо *благи* и *исѵросивши* наспрам *измоливши*; у преводу Светог Јустина и Комисије *λόγος* остаје *Логос*, док остали преводиоци користе *Реч*. Догматско-терминолошки кључно место сусрећемо само у преводу Светог владике Иринеја који реч *οἰκονομία* преводи као *уредба* (домострој). По питању правописних разлика, Свети Јустин и Комисија праве дистинкцију од грчког изворника и деклиниране заменице и именице, на пример *Теби узносимо* (...), *Владичицу* (...), *у Тебе уздамо* (...) и слично пишу великим почетним словом, а Свети Иринеј и професор Чарнић остављају мало почетно слово, као што стоји и у грчком текстуалном предлошку. У погледу интерпункцијских знакова, који се у грчком разликују од српског, постоје разлике у преводу чак и код знака питања (гр. ;). У преводу професора Чарнића налазимо дугу црту и разјашњења у заградама, често нема одвајања зависних реченица зарезом, као и у преводу Светог Иринеја, где увиђамо и сувишне предлоге код генитива, којих у оригиналу нема.

2. 1. Табела анализираних упоредних места превода и изворника

Грчки изворник	Превод Светог Јустина (Поповића)	Превод Светог владике Иринеја (Ђирића)	Превод проф. Емилијана Чарнића	Превод Синодске Комисије за превод богослужбених текстова
Узимање времена				
Εὐλόγησον Δέσποτα.	Благослови, владико.	Благослови, <i>īosīogaru.</i>	Благослови владико.	Благослови, владико.
ο πανταχού παρών	који си свуда присутан	који си свуда	који си свуда	који си свуда
ἔλεησον ἡμᾶς	помилуј нас	<i>смилуј се</i> на нас	<i>смилуј се</i> на нас	помилуј нас
ἀπὸ τοῦ πονηροῦ	<i>од нечасīивоīа</i>	<i>од оīакоīа</i>	<i>од зла</i>	<i>од злоīа</i>
πάσης γὰρ ἀπολογίας ἀποροῦντες	немајући никаквог оправдања	јер немамо чиме да се бранимо	јер немајући чиме да се бранимо	немајући никаквог оправдања
μηδὲ μνηστῆς τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν.	нити помињи безакоња наша	нити се опомени безакоња наших	нити помињи наша безакоња	нити помињи безакоња наша
μη ἀστοχήσωμεν.	да не пропаднемо	да не пропаднемо	да не <i>īοīинемо</i>	да не пропаднемо
ἀγαθὲ	Благои	добри	Благои	Благои
βουλήσει γὰρ ἠδὲόκησας σαρκὶ ἀνελεθεῖν ἐν τῷ σταυρῷ ἵνα ρύση οὓς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ.	јер си добровољно благоволео да телом <i>узићеш</i> на крст, да би оне које си саздао избавио од робовања врагу.	јер ти од своје воље радо хтеде попети се телом на крст, да нас које изваја спасеш од ропства непријатељу.	Јер си ти драговољно пристао да се телом <i>уздићеш</i> на крст, да би избавио од робовања непријатељу нас које си саздао.	јер си добровољно благоволео да телом <i>узићеш</i> на крст, да би оне које си саздао избавио од робовања врагу.
συμπαθείας ἀξίωσον	удостој самилости	удостој сажалења	удостој милости	удостој самилости
λαὸν	Људе	народ	Људе	народ
ὁ τῶν ἀσωμάτων ἀρχιστράτηγος	Архистратиг Бестелесних сила	војвода бестелесних	архистратиг бестелесних сила	Архистратиг Бестелесних сила

Облачење свештенослужитеља				
Ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχή μου	Зарадоваће се душа моја	Обрадоваће се душа моја	Обрадоваће се душа моја	Зарадоваће се душа моја
ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης	у ризу спасења и одећом весела	у <i>илаши</i> спасења, и у <i>хаљину</i> весела	у ризу спасења и одећом весела	у ризу спасења и одећом весела
ὁ περιζωννύων με <i>δύναμιν</i>	опасује силом	опасује <i>снајом</i>	опасује силом	опасује силом
Νίψομαι ἐν ἀθώοις	Умићу са невинима	Опраћу међу недужнима	Међу недужнима опраћу	Умићу са невинима
δηγήσασθαι	да јављам	да објавим	да испричам	да јављам
τόπον σκηνώματος δόξης σου	место боравка славе твоје	место насеља славе твоје	место где твоја слава станује	место боравка славе твоје
ἐν ἀκακίᾳ	у безазлености	у безазлености	у <i>незлюбивости</i>	у безазлености
ἐπήγασας	излио си	источи	излио си	излио си
Προσκομιδιја				
Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Κυρίου	У спомен Господа	За успомену на Господа	У спомен Господа	У спомен Господа
ἧχθη	би вођен	одведе се	Одведеше га	би вођен
Καὶ ὡς ἄμνος ἄμωμος	И као невино јагње	И као јагње непорочно	Као што је безазлено јагње	И као невино јагње
Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη.	У смирености његовој суд се његов узе;	У његову понижењу укиде се суд његов.	У његовом понижењу укиде се његов суд;	У смирености његовој суд се његов узе;
Τὴν δὲ γενεάν αὐτοῦ τίς δηγήσεται;	А порекло његово ко ће исказати?	А род његов ко ће исказати?	Ко ће избројати његов нараштај;	А порекло његово ко ће исказати!
Ἐλαρον δέσποτα.	Узми, владико.	Извади, господару.	Узми владико.	Узми, владико.
Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. (Ис. 53, 7–8)	Јер се узима од земље његов живот;	Јер се узима са земље живот његов.	Јер се узима од земље живот његов.	Јер се узима са земље живот његов;
Θύσον δέσποτα	Жртвуј, владико;	<i>Закољи,</i> <i>ἰοσιόγαду.</i>	Жртвуј, владико;	Жртвуј, владико;
Θύεται	Жртвује се	Коље се	Жртвује се	Жртвује се

ὁ ἑωρακῶς	онај што виде	онај који виде	Очевидац	онај што виде
Δεσποίνης	Владичице	<i>īosīoḥe</i>	Владичице	Владичице
ἀειπαρθένου	Приснодјеве	увек девојке	увек Дјеве	Приснодјеве
πεποικιλμένη	преукрашена	урешена	преукрашена	преукрашена
τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ панευφήμων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τῶν Δώδεκα καὶ τῶν ἑβδομήκοντα καὶ πάντων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.	Светих славних и свехвалних Аποστοла Петра и Павла, <i>Двана-</i> <i>есѿорице</i> и <i>Се-</i> <i>гамдесѿорице</i> , и свих Светих Аποστοла;	Светих, славних и сваке хвале достојних апостола Петра и Павла, <i>дванаесѿорице</i> и <i>седамдесѿорице</i> , и осталих свију Светих апостола;	Светих, славних и сваке хвале достојних апостола Петра и Павла, и свих Светих апостола.	Светих славних и свехвалних Аποστοла Петра и Павла, и свих Светих Апостола;
Πανάγαθε Δέσποτα	Свеблаг Владико	предобри Господару	свеблаг Владико	Свеблаг Владико
φιλόανθρωπε Κύριε	човекољубиви Господе	човекољупче Господе	Господе који волиш човека	човекољубиви Господе
τὸ θυμίαμα	кад	Кад	Тамјан	кадило
ἀντικατάπεμ- ψον	ниспошњи	Пошљи	одозго пошљи	ниспошњи
ἐν τῇ ἱερουργίᾳ	при свештено- дејству	у свештеној радњи	у свечаном чину	у свештенодејству
μεγαλοπρεπὲς	величанствено	лепоте веље	Велелепно	величанствено
ὁ ἀπερίγραπτος	Неограничени	јер си неограничен	Ти, који се не даш описати	Неограничени
Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ·	Време је да се служи Господу.	Време је да се <i>учини</i> Господу.	Време је да се <i>учини</i> Господу	Време је да се служи Господу.
Божанствена Литургија Светог Јована Златоустог				
Литургија речи				
Εὐλόγησον, Δέσποτα.	Благослови, владико.	Благослови, <i>Господару!</i>	Благослови владико.	Благослови, владико.
(...) νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.	(...) сада и увек и у векове векова.	(...) сада и увек, и у векове векова.	(...) сада и увек и у <i>све векове</i> .	(...) сада и увек и у векове векова.

Κύριε, ἐλέησον.	Господе, помилуј.	Господи, помилуј.	Господе смилује се.	Господе, помилуј.
Ἵπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.	За вишњи мир и спасење душа наших, Господу се помолимо.	За мир <i>ogozio</i> и за спасење душа наших, Господу се помолимо.	За вишњи мир и спасење наших душа помолимо се Господу.	За вишњи мир и спасење душа наших, Господу се помолимо.
Ἵπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.	За мир свега света, за непо- колебљивост Светих Божјих Цркава, и сје- дињење свих, Господу се по- молимо.	За мир свега света, за <i>ἰοσιῶјансиῶ</i> Светих Божјих Цркава и за <i>уједињење свију</i> , Господу се помолимо.	За мир свега света, за <i>ἰοσιῶјаносῖ</i> Светих Божјих Цркава и сједињење свих, помолимо се Господу.	За мир свега света, за непоколебљивост Светих Божјих Цркава, и сједињење свих, Господу се помолимо.
Ἵπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.	За овај Свети храм, и за оне који са вером, побожношћу и страхом Божјим улазе у њeга, Господу се помолимо.	За овај Свети храм и за оне који улазе у њ с вером, побожношћу и страхом Божјим, Господу се помолимо.	За овај Свети храм и за оне који улазе у њeга са вером, побожношћу и страхом Божјим, помолимо се Господу.	За овај Свети храм, и за оне који са вером, побожношћу и страхом Божјим улазе у њeга, Господу се помолимо.

Ἰπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν... τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.	За преосвећеног епископа нашег (име), за часно презвитерство, у Христу ђаконство, за сав клир и верни народ, Господу се помолимо.	За преосвештенога архијереја нашега (по имену), за часно презвитерство, у Христу ђаконство, за сав <i>ἱερασίη</i> и народ, Господу се помолимо.	За преосвећеног архијереја нашег (по имену), за часно презвитерство, у Христу ђаконство, за сав клир и верни народ, помолимо се Господу.	За најСветијег патријарха (или високопреосвештенога митрополита, или преосвештеног епископа) нашега (име), за часно презвитерство, у Христу ђаконство, за сав клир и верни народ, Господу се помолимо.
Ἰπὲρ τῆς πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.	За овај град (или: за ово село; или: за свету обитељ ову), за сваки град, земљу и оне који вером живе у њима, Господу се помолимо.	За свету обитељ ову (или: овај град), за сваки град, крај, и за оне који с вером живе у њима, Господу се помолимо.	За овај град (или: за ово село; или: за свету обитељ ову), за сваки град, крај и за оне који вером живе у њима, помолимо се Господу.	За овај град (или: за ово село; или: за свету обитељ ову), за сваки град, крај и оне који вером живе у њима, Господу се помолимо.
Ἰπὲρ εὐκрасίας ἀέρων	За благораствовање ваздуха	За <i>ἰοῖοδαν</i> ваздух	За <i>блаῖο ἰοδνεбље</i>	За благорастворење ваздуха
(...) καμνόντων, αἰχμαλώτων (...)	за паћенике, сужње и <i>изјананике</i>	за оне који страдају; за заробљење	за оне који страдају, за заробљене	за паћенике и сужње
Ἀντίλαβου, σώσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ Θεός, τῇ σῆ χάριτι.	Заштити, спаси, <i>ἰοмилиј</i> и сачувај нас, Боже, благодаћу твојом.	<i>Одбрани</i> , спаси, <i>смилиј</i> се и сачувај нас, Боже, твојом благодаћу.	Заштити, спаси, <i>смилиј се</i> и сачувај нас, Боже, својом благодаћу.	Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу твојом.
μνημονεύσαντες... ἀειπαρθένου	<i>Помињући...</i> Приснодјеву	<i>Сејимо се...</i> увек девојке	<i>Сјомињући...</i> увек Дјеву	<i>Поменувши...</i> Приснодјеву

οὐ τὸ κράτος ἀνείκαστον (...) πλούσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου.	чија је моћ недосежна и слава несхватљива (...) твоју богату милост и <i>доброћу</i> .	твоја је моћ мимо сваку другу, а слава недокучљива.	твојој моћи нема равне, слава ти је несхватљива (...) твоју пребогату милост и <i>сажали се</i> на нас.	моћ недосежна и слава несхватљива (...) твоју богату милост и <i>доброћу</i> .
(...) πρέπει (...) αἰῶνας τῶν αἰώνων	приличи (...) векове векова	<i>ἔ</i> приликује (...) векове векова	(...) <i>све</i> векове	приличи (...) векове векова
Ἀντιλαβοῦ, ἐλέησον	Заштити, помилуј	<i>Одбрани, смилуј се</i>	Заштити, <i>смилуј се</i>	Заштити, помилуј
Δεσποίνης	Владичицу	госпођу	Владичицу	Владичицу
τὸν λαόν, τὴν κληρονομίαν	људе, наслеђе	народ, достојање	народ, наследство	људе, наслеђе
ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς (...) ἀναπέμπομεν	благ и човекољубив Бог (...) уносимо	добар и човекољубац (...) шаљемо	добри Бог који воли човека (...) уносимо	благ и човекољубив Бог (...) уносимо
Συμφώνους τὰ αἰτήματα	сложне молбе	сложне <i>Мољења</i>	<i>Сајласне Мољења</i>	<i>сајласне</i> молбе
Δέσποτα	Владико	<i>Господару</i>	Владико	Владико
τάγματα καὶ στρατιάς ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων	чинове и војске Анђела и Арханђела	<i>редове</i> и војске анђела и арханђела	чинове и војске анђела	чинове и војске Анђела и Арханђела
εἴσοδον	вход	<i>Улазак</i>	<i>Улазак</i>	вход
συνδοξολογούντων	они који славослове	они који славе	они који славе	они који славослове
Σοφία! Ὁρθοί!	Премудрост, смерно стојмо!	Мудрост! Усправно!	Премудрост, усправно стојмо.	Премудрост, смерно стојмо!
ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος	Ти у Светима почиваш	који међу Светима почиваш	који почиваш међу Светима	који у Светима почиваш
πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος	Теби се клањају све Небеске Силе	и поклања ти се свака сила небеска	а свака небеска сила ти се клања	и Теби се клањају све Небеске Силе

κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν	по слици и прилици	по слици својој и сличносци	по лику и погодију	по слици и прилици
Σύνεσιν	разум	Разум	Разум	разум
αὐτός, Δέσποτα	Ти Сам, Владико	Сам, Владико	Ти, Господару	Ти Сам, Владико
ἡμῖν πάν πλημῆλημα	нам свако сагрешење	нам шћо тог сагрешисмо	нам све шћо смо згрешили	нам свако сагрешење
ἐν ὁσιότητι ἀπ' αἰῶνός	у светости од памтивека	у прејодобносци од века	у светости Огдајкада	у светости од памтивека
Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἄνω καθέδραν.	Благослови, владико, Горње место.	Благослови, господару, горњи престо.	Благослови, владико, горњи престо.	Благослови, владико, Горњи престо.
Πρόσχωμεν!	Пазимо!	Пријазимо!	Пазимо!	Пазимо!
Σοφία.	Премудрост!	Мудросци!	Премудрост!	Премудрост!
Ἐλαμψον	Запали	засвелили	Засвелили	Запали
ἀκήρατον	бесмртну	Чиста	Чиста	непролазну
κηρυγμάτων	проповеди	попролашења	Објаве	проповеди
Ἐνθες ἡμῖν καὶ τὸν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φό- βον, ἵνα τὰς σαρκικὰς ἐπι- θυμίας πάσας καταπατήσα- ντες πνευματι- κὴν πολιτείαν μετέλθωμεν...	Усади у нас и страх твојих блажених заповести, да бисмо, и победивши све телесне похоте, живели духовним животом...	Мешни у нас и страх од твојих блажених заповести, да згазивши све телесне пожуде, дођемо у духовно живљење...	Улиј у нас страх пред твојим блаженим заповестима, да бисмо згазивши све телесне пожуде дошли до духовног живљења...	Усади у нас и страх твојих блажених заповести, да бисмо, победивши све телесне похоте, живели духовним животом...
ὁ φωτισμός	просветљење	просветљење	Просвећујеш	просветљење
τῆς διανοίας	ума	Разума	Ума	ума
ἐλέησον	помилуј	смилиј се	смилиј се	помилуј
Κύριε, ἐλέησον-	Госпode, помилуј.	Господи, помилуј.	Госпode смилуј се.	Госпode, помилуј.
ἔνθερμος προσευχῆ	усрдно мољење	испирјану прошњу	усрдно мољење	усрдно мољење
κατὰ τὸ πλῆθος	обиљу	мноштву	Мноштву	обиљу
δεηθῶμεν	помолимо се	помолимо се	помолише се	помолимо се
Κατηχήση αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.	Да их научи речи истине.	Да их оиласи (поучи) речју истине.	Да их поучи речју истине.	Да их научи речи истине.

κατοικῶν	живиш	<i>сiанујеш</i>	<i>Пребиваш</i>	живиш
τὰ ταπεινὰ	смирене	<i>оно шiио је ниско</i>	<i>све шiио је смирене</i>	смирене
αὐχένα	главе	<i>Врашiове</i>	<i>Врашiове</i>	главе
μεγαλοπρεπές	величанствено	величанствено	<i>лейiише веље</i>	величанствено
Литургија Тајне				
Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων	Господе Боже Сила	Господе Боже сила	Господе, Боже силни	Господе Боже Сила
τοῖς οἰκτιρμοῖς σου	твоме милосрђу	<i>шiоومه сажалењу</i>	<i>шiвом сасећању</i>	твоме милосрђу
δεήσεις καὶ ἰκεσίας	молбе, и срдачне молитве	<i>мољења и шреклињања</i>	<i>мољења и усрдне молишiве</i>	молбе, и срдачне молитве
ἀκαταγνώστωс καὶ ἀπροσκόπτωс	да незазорно и несметано,	<i>да без осуде и без сiоишiцања,</i>	<i>да без осуде и без сiоишiцања,</i>	да незазорно и несметано,
ἐν τῷ πλήθει τῆς σῆς ἀγαθότητος / ἀγαθῆ	у обиљу благости твоје / Благои	<i>мношiшвом своје добротiе / добри</i>	<i>у шiуноћи своје благости / добри</i>	у обиљу благости твоје / Благои
Ἵπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνη	за вишњи мир	<i>за мир одозiо</i>	за вишњи мир	за вишњи мир
ἀνένοχον καὶ ἀκατάκριτον συνέσεωс πνευματικῆс	невино и неосуђено разуму духовноме;	<i>без кривице и осуде разуму духовном.</i>	<i>слободни од кривице и осуде духовној разборишiости;</i>	невино и неосуђено разуму духовноме;
ὕπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι, σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν,	да чувани влашћу твојом, Теби славу уносимо,	<i>да нас чува шiвоја моћ, шiе да славу шаљемо шiеби,</i>	<i>да нас шiвоја моћ чува, да уносимо славу, шiеби,</i>	да чувани влашћу твојом, Теби славу уносимо,
καὶ ἀρχιερεὺс ἡμῶν ἐχρημάτισαс	и био си нам Архијереј,	<i>и би наречен архијереј наш,</i>	<i>био си наречен наш Архијереј,</i>	и био си нам Архијереј,
μηδὲ ἀποδοκiάсῆс με ἐк παιδων σου,	нити ме одбаци од деце своје	<i>нишiи ме одбаци између слуга својих</i>	<i>нишiи ме издвој од шiвојих служишeља</i>	нити ме одбаци од деце своје
καὶ ἀγαθῷ	и благим	<i>и доброму</i>	и благим	и благим

ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δоруφορούμενον τάξεσιν.	анђелским Силама невидљиво праћенога.	којега анђелски редови невидљиво праће као кољаници.	кога анђелски чинови невидљиво на кољима носе.	анђелским Силама невидљиво праћенога.
Ἐλασσον, Δέσποτα.	Узми, владико.	Погиџни, јосџодару!	Узми владико.	Узми, владико.
Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ	Благообразни Јосиф	Племениџи Јосиф	Уледни Јосиф	Благообразни Јосиф
τιμῶν δώρων	пречасне Дарове	часне дарове	часне дарове	часне Дарове
Ἵπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς	да нас избави	да се избавимо	да нас избави	да нас избави
Ἀντιλαβοῦ	заштити	одбрани	Заштити	заштити
Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν	сав дан савршен	да цео овај дан буде савршен	да цео овај дан буде савршен	сав дан савршен
πλημελημάτων	сагрешења	погрешака	Погрешака	сагрешења
μνημονεύσαντες	Помињући	Сетимо се	Поменувши	Спомињући
Пролог Анафоре				
ὁμοούσιον	једносуштну	исџовешнога диџа	једносуштну	једносуштну
Ἐν σοφίᾳ	с премудрошћу	мудро припазимо	Мудро	премудрошћу
συμπροσκυνοῦμενον καὶ συνδοξαζόμενον	заједно обожава и слави	заједно се поклоњењем поштује и слави	заједно клања и заједно се слави	поштује и заједно слави
Ἐστῶμεν καλῶς ἀπερινόητος	Стојмо смерно непојмљив	Стојмо лепо Недокучљив	Стојмо лепо који се не може мислима обухватиџи	Стојмо смерно непојмљив
ἀεὶ ὦν ὡσαύτως ὦν· ἀνήγαγες	Који увек постојиш	увек јеси	који увек постоји	Који увек јеси
	узвео	Уведе	увео	узвео
Анафора				
Σεραφεῖμ, ἕξαπτέρυγα σὲ ὑμνεῖν	Серафими, шестокрили Тебе певати	серафими шестокрили тебе певати	серафими са шесџ крила шебе јесмом славиџи	Серафими, шестокрили Тебе певати
μυριάδες ἀγγέλων βοῶντα	иџма Анђела кличући, узвикујући	десетине тисућа анђела	десетине хиљада анђела	тма Анђела кличући

Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ·	Свет је, свет, свет, Господ Саваот, пуно је	Свет, свет, свет, Господ Саваот; пуни су	Свет, свет, свет, Господ Саваот, пуни су	Свет, свет, свет, Господ Саваот! Пуно је
μεγαλοπρεπής ἡ δόξα σου	величанствена је слава твоја	<i>и веље је лејоше</i> <i>слава твоја</i>	величанствена је слава твоја	величанствена је слава твоја
ἵνα πᾶς ὁ πιστευῶν εἰς αὐτὸν	да нико који верује	<i>да ко тог ја верује</i>	<i>да свако ко</i> <i>верује у њеја</i>	<i>да сваки ко верује</i> <i>у Њеја</i>
καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας	и испунивши сав домострој спасења за нас	и испунивши сву <i>уредбу</i> за нас	<i>и испунио све за</i> <i>наше спасање</i>	и испунивши сав домострој спасења за нас
μᾶλλον	шта више	управо	боље рећи	управо
εὐχαριστήσας καὶ εὐλογήσας, ἀγιασας, κλάσας	благодаривши, благословивши, осветивши, преломивши	благодари, благослови, освети, преломи	благодарио, благословио га, осветио, преломио	благодарив, благословив, осветив, преломив
Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστί τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.	<i>Узмише</i> , једите, ово је Тело моје, које се <i>ради</i> вас ломи за отпуштење грехова.	Примите, једите, ово је тело моје, које се за вас ломи за отпуштење грехова.	Примите, једите, ово је тело моје, које се ломи за вас – <i>ради</i> отпуштања грехова.	Примите, једите, ово је Тело моје, које се за вас ломи <i>на</i> отпуштење грехова.
Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό ἐστί τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς Διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.	Пијте из ње сви: ово је Крв моја Новог Завета која се ради вас и ради многих пролива за отпуштење грехова.	<i>Пијше из ње сви,</i> <i>ово је крв моја</i> <i>новога завеша,</i> <i>која се за вас и</i> <i>за многе излива</i> <i>за ошћушишење</i> <i>греха.</i>	<i>Пијше из ње</i> <i>сви, ово је крв</i> <i>моја новога</i> <i>завеша, која</i> <i>се пролива</i> <i>за вас и за</i> <i>многе – ради</i> <i>ошћушишања</i> <i>грехова.</i>	Пијте из ње сви: ово је Крв моја Новог Завета која се за вас и за многе пролива на отпуштење грехова.

τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοῦς ἀναβάσεως	тридневног васкрсења, узласка на небеса	ἡροδνεвноῖα ускрса, огласка ἰоре на небо	васкрсења ἡρεθεῖ гана, вазнесења на небо	тридневнога васкрсења, узласка на небеса
Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.	Твоје од твојих Теби приносећи ради свих и за све.	Твоје од твојих шеби приносимо за све и свећа ради.	Твоје (дарове) од твојих (дарова) шеби приносимо за све и ради свећа.	Твоје од твојих Теби приносећи због свећа и за све.
λογικὴν	Разумну	разумну	словесну	разумну
ἐπὶ τὰ προκειμένα δῶρα ταῦτα.	на ове предложене Дарове.	на ове дарове што ту леже.	на ове дарове који су пред нама.	на ове предложене Дарове.
εἰς νῆψιν ψυχῆς	отрезвљење душе	за трезвеност у души	трезвеност душе	трезвеност душе
ἀναπαυσάμε- νων	Преминуле	починуше	починуше	преминуле
ἐγκρατεῦτων παναμώμητων	Подвижнике свобеспекорну	испоснике пренепорочну	испоснике пренепорочну	Подвижнике пренепорочну
ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς	где сија светлост	где светлост налегда	где сјаји светлост	где сија светлост
ἱερατικῶς τάγματος	свештенички ред	свештеничкога чина	свештеничког чина	свештенички ред
ὕπὲρ τῶν ἐν ἀγνεΐᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων·	за оне који живе у невиности и часним животом,	за оне који ἡроводе век у чистиошти и часном живљењу,	за оне који ἡроводе живошћу у чистиошти и часности	за оне који живе у невиности и часним животом,
Μνήσθητι, Κύριε	Помени, Господе	Сеши се, Господе	Сеши се, Господе	Помени, Господе
οἰκούντων ἐν αὐταῖς	у коме живимо	у којој живимо	у ком живимо	у коме боравимо
μεγαλοπρεπὲς ἄνυμνεῖν	величанствено Певамо	лепоше веље појемо	величанствено песмом величамо	величанствено певамо
Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη	И да буду милости	И да буду милости	И да буде милости	И да буду милости
Πάντων τῶν ἀγίων μνημο- νεύσαντες	Поменувши све Свете	Свих Светишћу сешимо се	Сешимо се свих Светишћу	Поменувши све Свете

τιμίων δώρων	пречасне Дарове	часне дарове	часне дарове	часне Дарове
ὁ φιλάνθρωπος	човекољубиви	човекољубац	који воли човека	човекољубиви
νοερόν αὐτοῦ θυσιαστήριον	умни Жртвеник	мисаони жртвеник	мисаони жртвеник	умни Жртвеник
Ἀντιλαβοῦ	Заштити	Одбрани	Заштити	Заштити
Τὴν ἡμέραν πάσαν	Сав дан	Да цео овај дан	Да цео овај дан	Сав дан
πιστόν ὀδηγόν	верног вођу	верног наставника	верног наставника	верног вођу
ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσαι	у миру и покајању проведемо	свршимо у миру и њокајању	свршимо у миру и њокајању	у миру и покајању проведемо
Βήματος	Суду	судишту	Суду	суду
Σοὶ παρακατατιθέμεθα	Теби поверавамо	Пред шебе њолажемо	Пред шебе њолажемо	Теби поверавамо
ἱεράς	Свете	свештене	Свеше	свештене
εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ	на смелост према Теби	за слободу њред њобом	за слободу њред њобом	на смелост према Теби
Свето Причешће				
ἐπιούσιον	Насушни	њоњребни	насушни	насушни
ἀπὸ τοῦ πονηροῦ	од нечаштивога	од оњакога	од зла	од злога
δημιουργήσας	створио	Сањради	Створио	створио
Αὐτός, Δέσποτα	Сам Владико	Ти, Госњодару	сам Владико	Сам Владико
σαρκὶ	телу	Месу	Телу	телу
Σὺ οὖν, Δέσποτα, τὰ προκειμένα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν ἐξομάλισον· οἰκτιρμοῖς	А Ти, Владико, Светиње које су пред нама, раздели свима нама на добро	Учини, дакле, Госњодару, да све ово њњо лежи њред нама буде на добро	Ти њак, Владико, раздели њредложене дарове свима нама на добро	А Ти, Владико, Светиње које су пред нама, раздели свима нама на добро
Πρόσχες	Чуј	Прињази	Поњледај	Чуј
κατοικητηρίου	обитавалишта	Сњана	Сњана	обиталишта
Τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις.	Светиње Светима.	Свешо Свешима.	Светиња Светима.	Светиње Светима.
Μέλισσον	Разломи	Раздроби	Раздроби	Разломи
Μελίζεται καὶ διαμερίζεται	Ломи се и раздробљује се	Раздробљава се и раздељује се	Раздробљава се и раздељује се	Ломи се и раздробљава се
μὴ διαιρούμενος	не нестаје	не њроши	не њроши	не нестаје

Πλήρωσον, δέσποτα, τὸ ἅγιον ποτήριον.	Напуни, владико, свету Чашу.	Доїуни, Госїодару, Свеїши їуїшир.	Исїуни, владико, Свеїши їуїшир.	Напуни, владико, свету чашу.
Πλήρωμα ποτηρίου πίστεως Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν.	Пуноћа Духа Светога.	Пуноћа, чаше, вере, Духа светога.	Пуноћа путира, вере, Духа Светога.	Пуноћа Духа Светога.
Τίμιον	пречасно	Часно	Часно	часно
τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια	свесно и несвесно	у знању и незнању	свесно и несвесно	свесно и несвесно
εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν	на отпуштење грехова	за отпуштење греха	ради отпуштања грехова	на отпуштење грехова
τῷ Πρεζβυτέρῳ / ιερεῖ	јереју	свештеник	свештенику	свештенику
Τοῦτο ἦψατο τῶν χειλέων ἡμῶν	Ова се дотаче усана твојих	Ево се доїшаче усана мојих	Ово доїшаче моје усне	Ево дотаче се усана твојих
Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε.	Са страхом Божјим, вером и љубављу приступите.	Са страхом Божјим и вером приступите.	Са страхом Божијим и вером приступите.	Са страхом Божјим и вером приступите.
ὃ ὄνομά σου ὀνομάζομεν	име твоје именујемо	име твоје називамо	твоје име именујемо	име твоје прослављамо
διὰ τοῦ Σταυροῦ	кроз крст	крстом	їосредством крста	Крштом
Φωτίζου, φωτίζου	Блистај се, блистај	Свеїшли се, свеїшли,	Свеїшли, свеїшли	Блистај се, блистај
Χόρευε νῦν	Ликуј сада	Итрај сада	Ликуј сада	Ликуј сада
ἐν τῇ ἐγέρσει τοῦ τόκου σου.	васкрсењу Порода твог	ишїо усїа онај којеїа роди	васкрсењу оноїа коїа си родила	васкрсењу Порода твог
Λόγε τοῦ Θεοῦ	Логосе Божји	Речи Божја	Речи Божија	Логосе Божји

δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον σοῦ μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρφ ἡμέρα τῆς βασιλείας σου.	Дај нам да се још присније причешћујемо Тобом у незалазни дан Царства твога.	<i>Дај нам још јасније знак да ћемо биџи заједно с ѿобом у дан царсѿва ѿвојеѿа, који нема вечера.</i>	<i>гај нам га видније учесѿвујемо у ѿеѿи у дан ѿвоѿа царсѿва, који не залази.</i>	Дај нам да се још присније причешћујемо Тобом у незалазни дан Царства твога.
Ἀπόπλυνον, Κύριε, τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἐνθάδε μνημονευθέντων δούλων σου τῷ αἵματι σου τῷ ἀγίῳ· πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου καὶ πάντων σου τῶν Ἁγίων.	Омиј, Господе, светом Крвљу твојом, грехе овде поменутих слугу твојих: молитвама Богородице и свих Светих твојих.	<i>Оѿери, Госѿоде, ѿрехе оних који се сѿомињаху овде крвљу својом часном, молиѿвама Свеѿиѿх ѿвојих.</i>	<i>Сѿери, Госѿоде, својом часном крвљу ѿрехе оних који су овде сѿоменуѿи – молиѿвама ѿвојих Свеѿиѿх.</i>	Омиј, Господе, светом Крвљу твојом грехе свих овде поменутих молитвама Светих твојих.
Ἀντιλαβοῦ τὴν κληρονομίαν σου	Заштити наслеђе своје	Одбрани <i>досѿојање своје</i>	Заштити <i>ѿѿѿомсѿво своје</i>	Заштити наслеђе своје
ἀναπέμπομεν τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, αὐτὸς ὑπάρχων, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πληρώσας πᾶσαν τὴν патρικήν οἰκονομίαν	уносимо Христe, Боже наш, Ти си пуноћа Закона и Пророка; Ти си испунио сав очев домострој спасења	<i>шаљемо Исѿуњење закона и ѿророка ѿи јеси, Христѿе Боже наш, који си исѿунио сву оѿшачку уредбу.</i>	<i>Христѿе, Боже наш, ѿи си сам исѿуњење ѿророка и закона, ѿи си исѿунио Божији ѿромисао</i>	уносимо Христe, Боже наш, Ти јеси пуноћа Закона и Пророка; Ти си испунио сав очев домострој спасења

Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος αὐτοῦ ἔλθοι ἐφ’ ὑμᾶς, τῇ αὐτοῦ θεία χάριτι καὶ φιλανθρωπία πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.	Нека благослов Господњи дође на вас, његовом <i>бла̑годаћу</i> и човекољубљем, свагда, сада и увек и у векове векова.	Благослов Господњи и <i>милос̑и</i> његова да дође на вас, његовом <i>бла̑годаћу</i> и човекољубљем, свагда, сада и увек, и у векове векова.	Благослов Господњи и <i>милос̑и</i> његова да дође на вас, његовом бла̑годаћу и љубављу према човеку, свагда, сада и увек и у све векове.	Благослов Господњи нека дође на вас његовом <i>бла̑одаћу</i> и човекољубљем., свагда, сада и увек и у векове векова.
ὁ ἡτοιμασας φῶς εἰς ἀποκάλυψιν	уготовио да обасја	уготовио <i>га се ошкрије</i>	припремио <i>за њросвећење</i>	припремио да обасја
Ἡ τοῦ στόματός σου καθάπερ πυρρὸς ἐκλάμψασα χάρις τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν·	Благодат, заблоставши из уста твојих као светлост огња	Благодат уста твојих сину као пожар и осветли васељену	Благодат твојих уста засија као светлост	Благодат, заблоставши из уста твојих као светлост огња...
τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφρο- σύνης	(...) висину смиреноумља	<i>висину</i> <i>ѡнизнос̑и</i>	<i>узвишенос̑и</i> <i>смирено̑и</i> <i>мудровања</i>	(...) висину смиреноумља
τὰ θεία σαφῶν	божанске тајне	<i>божанске с̑ивари</i>	<i>оно ш̑ио је</i> <i>божанско</i>	божанске тајне
Προστασία των Χριστιανῶν	Заштитнице хришћана	<i>Предводнице</i> <i>хришћана</i>	Заштитнице хришћана	Заштитнице хришћана

Закључна разматрања

Лепота богослужбеног језика проистиче из благодати Духа Светога, апостолског предања и вековне историје. Са филолошког аспекта богатство литургијског језика изражено је у значењу речи, доктринама и искуству Цркве. Кроз живост и енергију богослужбеног језика који се одвија у динамици Цркве у божанственој Литургији, те заједници Божјег народа и творевине, остварује се узлазно кретање Цркве ка

Богу према Светом Максиму Исповеднику. Стилистичка диференцијација ова четири превода на српски језик се огледа и у личности преводаца који су своје преводе практично примењивали у литургијском животу. Богослужбени превод мора бити исправљен и усаглашен од више учених црквених свештенослужитеља и великодостојника. Блажене успомене владика Данило (Крстић) истицао је да је српски језик лексички сиромашан и да превод богослужбених текстова може бити валидан тек када се уздигне на виши ниво.

Компаративна дескриптивна анализа базирана на језичко-стилским одликама изворника и превода, указује на мноштво различитих преводачких решења, саму проблематику превођења богослужбених текстова, али и њихову практичну примену у богослужбеном животу. Утврђено је и примерима доказано да је преводачки поступак богослужбеног текста својеобразан због његове употребне вредности, имајући у виду све функције богослужбеног језика. Закључује се да литургијски текстови захтевају интерлинеарно и буквално превођење, односно интерјезичко превођење са еквивалентним порукама без прилагођавања превода друштвено-културном контексту. Природан је људски захтев да означитељ (језик) и означено буду у неопходној логичкој корелацији, разумљиви и општепознати онима који учествују у једној заједници, али поврх свега постоје два приступа овој најсветијој тајни Божијој. Први пут је заправо пут почетника и почетне фазе духовног живота за који јесте предуслов разумевање језика, како би могли бити поимани хришћанска проповед и учење Цркве. Други пут је у ствари пут вишег духовно-молитвеног живота и умно-срдачне молитве. То је смирење мисли пред неизмерношћу Тајне Божје и непрестано стицање знања о благодати Божјој, односно пут који превазилази сваки језик, мисао и значење речи где је искуство Истине неисказиво.

Мноштво приказаних преводачких решења у тексту Анафоре на савремени српски, новогрчки и друге језике доводи и до погрешног тумачења, јер смисао литургијске речи не открива се разуму до краја, пошто у њој постоји елемент апофатичности изражен у молитви која се све више разгорева речју, а реч се све снажније и дубље осветљава молитвом.³¹ Осим тога, треба имати у виду да су богослужбене текстове писали светитељи, литурзи, богослови и одлични познаваоци ученог језика свог времена. Словенски народ је задржао кирило-методијевско богатство црквенословенског језика и не одри-

³¹ Ксенија Кончаревић, *Језик и њавославна духовност* (Крагујевац: Каленић, 2006), 279.

че се своје прошлости и предања, нити издаје смисао Литургије и литургијских књига. Иако језик има само семиотичку улогу, тај „надсуштаствени” језик би требало да буде говор о неизрецивом, тамо где се неизрециво, како вели Свети апостол Павле, измуца.³²

У Српској Цркви су, почевши још од краја XIX века, постојале тенденције да се богослужи на народном језику. На грчком говорном подручју за шеснаест векова није преведен изворни текст божанствених Литургија на народни грчки језик – димотику, а питање превода богослужбених текстова у Грчкој се јавило тек на прелазу у XXI век. С обзиром на то да свештенослужитељи Српске Православне Цркве данас имају слободу избора богослужбеног језика, све је више и званичних тенденција да се служи на српском језику, не само Свете Литургије, него и Свете тајне и молитвословља. Неретко се возгласи у сва три степена молитве (прозбене, хвалитне и благодарствене), изговарају на грчком изворном језику Свете Литургије, што је супротно заступљеном ставу да се служи на српском савременом језику, јер на овај начин богослужбени језик вернима и даље остаје неразумљив. Коначно, митрополит Венијамин (Федченков) сматра да је у погледу избора богослужбеног језика, битније у ком унутрашњем молитвеном стању се врши богослужење, односно само молитвено учешће свештенослужитеља, насупрот свему осталом.

У погледу на вид превођења, Преподобни Јустин (Поповић) и проф. Емилијан Чарнић прецизно користе дословни превод, док Свети Иринеј (Ћирић) користи слободни превод, прилагођавајући га говорном језику. Иако су се сва три преводиоца придржавали статичког превода као начина превођења богослужбених текстова, примећује се да Свети Иринеј Бачки и проф. Емилијан Чарнић, по питању избора речи и преношењу смисла, користе динамичку еквиваленцију, то јест динамички превод (нпр. Λόγος преводе као Реч).

Конструктивно је што имамо четири, односно три превода божанствене Литургије Светог Јована Златоустог на српски језик. Превод богослужбених текстова подразумева дуготрајан и озбиљан рад. Иако постоје теорије да би богослужбени текст требало да преводи један преводилац, потребније је и корисније постојање више превода и преводилаца, јер његов коначни превод мора бити редигован саборски, што се закључује и из приложене упоредне анализе превода.

³² Данило Крстић, *У почетку беше смисао* (Србиње: Универзитетски образовани православни богослови; Београд: Хиландарски фонд; Ваљево: Задужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“), 166, 191.

Библиографија

Извори:

Божанствена литургија Светиога оца нашега Јована Златоустиа. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1922.

Божанствене литургије. Београд: манастир Ђелије, 1978.

Eucologio Barberini gr. 336. Edited by Stefano Parenti and Elena Velkovska. C.L.V. – Edizione Liturgiche, Roma 1995. Дигитална ватиканска библиотека https://digi.vatlib.it/view/MSS_Barb.gr.336 (приступљено 12. 09. 2018).

Недеља светице Педесетнице. Празничне службе. Ујвидек, 1942.

Службеник [превод Комисије Светог архијерејског синода Српске православне цркве]. Београд: Свети архијерејски синод, 1986.

Чин свештене и божанствене Литургије светиога Јована Златоустиа. Српска православна епархија западноевропска: Диселдорф, 1976.

Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀποστολική διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος: Ἀθήναι, 1982.

Θεία Λειτουργία Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου (με μετάφραση στη δημοτική). Βασισμένη στὴν ἐρμηνεία τοῦ Π. Ν. Τρεμπέλα. Ἡ Σωτήρ: Αθήνα, 2018.

Литература:

Аверинцев, Сергей С. „О языке Церкви”. *Язык Церкви*, Материалы международной богословской конференции (Москва, 1998): 352. https://azbyka.ru/otechnik/Sergej_Averincev/o-jazyke-tserkvi/ (преузето 21. 06. 2023).

Атанасијевић, Ксенија. „Превод на српски Новог Завета професора др Емилијана Чарнића”. *Бојословље* 17, 1-2 (1973): 177–179.

Афанасјев, Николај Николајевич. *Трпеза јосиодња*. Цетиње: Светигора, 2001.

Бајић, Ружица С. *Бојослужбени језик у Српској православној цркви*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007.

Богдановић, Димитрије. „Нови завет у преводу Емилијана Чарнића”. *Православна мисао* 19, 23 (1976): 127–131.

Венијамин, епископ. *Размашрање литургиичког бојословља*. Суботица: М.Р.М, 2003.

- Вλάχος, Γερόθεος. „Σεβασμός στη Θεία Λειτουργία”. Митрополија Нафпактоса и Власиоса. <https://www.parembasis.gr/index.php/el/menu-teyxos-168/1202-2010-168-17> (преузето 12. 09. 2018).
- Вуковић, Сава. *Српски јерарси од деветиої до двадесетиої века*. Крагујевац: Каленић, 1996.
- Голубцов, Александар Петрович. *Лишурџички оїледи*. Крагујевац: Каленић, 2022.
- Грданички, Дамаскин. „О употреби Српског језика у нашем богослужењу”. *Гласник Српске православне цркве* (1963): 259 – 264.
- Γρηγόριος, Γερομόναχος. *Η Θεία Λειτουργία*. Αθήνα: Σύναξη, 1982.
- Јевтић, Атанасије. *Живо предање у Цркви*. Врњачка Бања: Братство Светог Симеона Мироточивог, 1998.
- Јевтић, Атанасије. *О Цркви и Лишурџији*. Требиње: Манастир Тврдош, 2004.
- Јевтић, Атанасије. „О обнови литургијског живота, а не промени или реформи Литургије”. *Православље* 968, (2012): 18 – 26
- Калезић, Димитрије. „Народни језик у цркви”. *Боїословље* 61, 2 (1987): 117 – 126.
- Ковачевић, Божидар. „Један уметнички и научни превод са грчког језика”. *Весник* (1964): 9, 10.
- Кончаревић, Ксенија. *Језик и православна духовност*. Крагујевац: Каленић, 2006.
- Кончаревић, Ксенија. *Сакрална комуникација*. Београд: Универзитет, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, 2013.
- Кончаревић, Ксенија. *Јустин Поїовић и поџеци боїослужбене уїошребе савременої српскої књижевної језика*. Београд: Међународни славистички центар на Филолошком факултету, 2015.
- Кончаревић, Ксенија. „Утицај духовно-обновитељских покрета XIX и XX века на језичку политику и богослужбено стваралаштво Српске Православне Цркве”. *Српска теологија у двадесетом веку* бр. 19 (2015): 102 – 114.
- Кончаревић, Ксенија. *Поїлед у теолинївиситику*. Београд: Јасен, 2015.
- Кончаревић, Ксенија. *Језик и култура*. Београд: Јасен, 2018.
- Корпус текстова расправа о грчком богослужбеном језику. „Λειτουργική γλώσσα”. https://alopsis.gr/afieroma_category/λειτουργική-γλώσσα/ (приступљено 12. 09. 2018).
- Крстић, Данило. *У поџешку беше смисао*. Србиње: Универзитетски образовани православни богослови; Београд: Хиландарски фонд; Ваљево: Задужбина “Николај Велимировић и Јустин Поповић”, 1998.
- Мирковић, Лазар. *Православна лишурџика*. Свети архијерејски синод СПЦ: Београд, 1982.

- Μπαμπινιώτης, Γεωργίος. *Διαλογισμοί για τη γλώσσα και τη γλώσσα μας*. Αθήνα: Καστανιώτη, 2010.
- Орлов, Михаил И. *Литургия святого Василия Великого*. Санкт Петербургъ: Синодальная типография, 1909.
- Павле, српски патријарх. *Да нам буду јаснија нека њишања наше вере III*. Београд: Издавачки фонд Архиепископије београдско-карловачке, 2008.
- Пипер, Предраг. „Када је први пут служена литургија на словенском језику?“. *Зборник Машице српске за славистику* 76 (2009): 7 – 21.
- Радовић, Амфилохије. „Порекло Златоустове Литургије“. *Тεολογικη Επιστολή* 4, 7 (1974): 281–282.
- Ракић, Радомир. *Преводи Светио Писма кроз историју*. Београд: Издавачка фондација СПЦ Архиепископије Београдско-карловачке, 2020.
- Свети архијерејски синод Грчке православне цркве. „Објава за медије од 14. априла 2010.“ https://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/holysynod.asp?id=1187&what_sub=d_tyrou (преузето 21. 06. 2018).
- Таталовић, Владан. „Емилијан Чарнић као професор Новог Завета на Богословском факултету у Београду“. *Богословље* 65, 1 (2006): 13–28.
- Таушев, Аверкије и Григорије Светогорац, *Благовословено Царство Оца, Сина и Светио Духа*. Београд: Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, 2007.
- Христос – Нова Пасха*: Божанствена Литургија. Приредио владика Атанасије (Јевтић). Београд: Света Гора Атонска: Манастир Хиландар; Никшић: Манастир Острог; Требиње: Манастир Тврдош, 2007.
- Чарнић, Емилијан. „Традиционални и нетрадиционални фактори у превођењу Светог Писма“. *Богословље* 16, 1-2 (1972): 31–41.
- Чарнић, Емилијан. „Какав језик у Цркви“. *Православље* 263 (1978): 10.

Примљено: 22. 2. 2024.

Одобрено: 15. 7. 2024.

Ljubica J. Petković

University of Belgrade, Faculty of Philology

petkovic.lj.b@gmail.com

A COMPARATIVE ANALYSIS OF TRANSLATIONS OF THE DIVINE LITURGY OF SAINT JOHN CHRYSOSTOM INTO SERBIAN

***Summary:** The aim of the paper is to present a comparative linguistic analysis of four translations of the Divine Liturgy of Saint John Chrysostom: the translation of Saint Justin of Čelije, Saint Irinej, Bishop of Bačka and Confessor of the Faith, Professor Emilijan Čarnić and the Commission of Holy Hierarchical Synod of the Serbian Orthodox Church for the translation of liturgical texts. The paper analyzes the main points of the four translations of the Divine Liturgy in relation to the Greek original on the lexical, semantic-terminological, dogmatic-terminological, grammatical, orthographic and pragmatic levels.*

***Key words:** liturgy, translation, language of divine service, Greek language, Anaphora.*